

SBURATORUL *Literar*

REVISTA SAPTAMANALA

NUMĂRUL No. 16

E. Lovinescu
Emil Doria
Hortensia Papadat-Bengescu
G. Rotic
Camil Baltă
Al. Popescu-Velea
B. Fundoianu
Andrei Velea

Hortensia Papadat-Bengescu (III)
Căntec pentru Lelloara
Și azi ca totdeauna
Podgoria început de iarnă
Migral de Unamuno
Între Franța și Germania
Noia de soare

CRONICA DRAMATICA

Teatrul Regina Maria: Hero și
Learădu.

CRONICA ARTISTICA
Marfo Ledda

VICEDIRECTOR: Ghiață, Ghenea, Molda și
Insemnări Literare.

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ȘI CULTURALA

DIRECTOR: E. LOVINESCU

Hortensia Papadat-Bengescu

III

Calitativ literatura d-nei Hortensia Papadat-Bengescu este privită ca o literatură lirică; de noțiunea ei se leagă deci toate rezervele, pe care le avem față de lirism, și, mai ales, față de fenomenul confuziunii genurilor literare. Natura acestui lirism este însă atât de specială încât merita să-i delimităm caracterele, ce scot pe scriitoare din ambianța comună, pentru a o izola.

Lirismul este expresia directă a unui sentiment; în acest înțeles strict, el e împrăștiat în dozări de o varietate infinită în orice creațiune artistică. Limitele inteligenței sunt limitele înseși ale lumii; în conștiința cea mai obiectivă, realitatea intră în formele de cunoaștere ale omului, alterându-se și prin ecuația personală a individului. Deformând în mod fatal obiectul, arta trădează deci o involuntară atitudine sulletească. Dela această primă formă infuză, lirismul se ridică apoi până la forme complexe și organizate, căutând în obiect numai un pretext pentru exaltarea personalității.

Lirismul d-nei Hortensia Papadat-Bengescu iese din domeniul mediu al sentimentalismului atât de obișnuit la femei; el e lipsit de duioșie, de melancolie și de acea tonalitate vagă și dulce de care e saturată mai ales literatura romantică. De după zăbrelele simbolice ale vieții, inima scriitoarei nu bate în ritmul potolit al satisfacției ci în svâcnirea violentă și chinuită a contrarietății; printre rețele, imaginația fuge spre cucerirea bimerii și, după ce a făcut ocolul tuturor posibilităților, se rein-

22 OCT 2015

toarce în neantul inițial, prefăcându-și exaltarea în amărăciune. Nici o rezervă și nici un echilibru static în entusiasm ca și în disperare ci o abandonare de sine totală, o forță emoțională imensă, care, putând întoarce universul pe axa lui, se mulțumește totuși de a se măcina în vid.

Era fatal ca această deslănțuire pasională să atragă după sine o formă tot atât de impetuoasă; ritmul extern trebuia să-i urmeze ritmului intern printr'o neobișnuită vehemență verbală, singura capabilă de a traduce vehemența sentimentului. Literatura scriitoarei e o literatură de presiune înaltă; fenomenele sufletești depășesc rigoarea legilor comune; printr'un determinism, pe care nu-l putem decât constata fără nici un fel de dezaprobare, ea displace deci sensibilităților medii.

Exaltarea scriitoarei nu are numai caracterul pasional atât de firesc unei sensualități înlănțuite și unei imaginații deslănțuite, ci se menține cu aceeași incandescență și în împrejurări mult mai modeste. Inima ținută după zăbrelele vieții nu arde numai pe rugul amorului imaginar, crescut de vânturile dorințelor — ci se consumă și pe rugul unei sensibilități ce freamătă la orice adiere, înșfăcând senzația spre a o mări și multiplica până la obsesiune. Nu există în toată literatura noastră o sensibilitate mai activă și mai vijelioasă decât această sensibilitate condamnată la inactivitate perpetuă în dosul obloanelor realității. Cele mai mici ecouri din afară o răscolesc; sângele curge vertiginos imprimând impresiei o mișcare inițială disolvată apoi în vibrații infinitesimale. Prin spațiile înguste ale zăbrelelor vin zvonurile lumii pentru a sufla peste bieții nervi ai lirei umane cu o egală intensitate; lucrurile mari ca și cele mici produc aceleași reacțiuni și catastrofe. De aici, și lipsa de echilibru a literaturii d-nei Hortensia Papadat-Bengescu. Nu există planuri; totul se aruncă deodată în flacăra devoratoare a acestei sensibilități nesățioase și halucinante.

E. LOVINESCU.

CÂNTECE PENTRU LELIOARA**FLORILE**

*Pe trupul tău topit din stee
Cresc cele mai frumoase flori
Și flecare dintre ele
Iși are alte stropilor.*

*Obrații tăi ne ard în cale
Cu jar de trandafiri perechi.
Izvorul lacrimilor tale
Îl scaldă până la urechi.*

*Iar mâna stând ca o narcisă
În gâstră mănecii ușor
O scaldă gura 'ntredeschisă
Cu neseatul ei izvor.*

*Dar din atâtea flori, niciuna
Nu are 'mbeșugat șuvoi
Ca macii săngerând într'una
Pe vârfuri de călcâie moi.*

DORMI...

*Dormi, trupșor de rândunică
Cu mânușele ca floarea,
Dormi, pe gura ta cea mică
Te sărută dulce boarea.*

*Dormi, cireșile la noapte
Se prefac în stropi de sânge.
Până 'n zori sunt toate coapte,
Până 'n zori îți le voi strânge*

*Și le-oi pune-apoi pe tine,
Rând pe rând, câte-o pereche,
Două boabe de rubine,
Cercelași pe la ureche.*

LARMĂ

*Al câțiva dinți — de lapte
Dar tai cu ei și scânduri —
Și chitui zi și noapte,
Că ne-am luat de gânduri.*

*Deunăzi, la fereastră,
Subt strigătele tale,
O floare dintr'o gâstră
S'a răsturnat în cale.*

*Și-alaltăieri afară,
Făcând atâtea gură,
Ni se înspălmântară
Cocoșii 'n bădătură.*

*Vai, ce s'or face oare,
Când îți-or ești toți dinții,
Înfricoșata floare,
Cocoșii și părinții?—*

CONSOLARE

*Rodind subț soarele iubirii
Într'o flinșă adorată,
Sflinșita lume-a zămisliții
Străind îmi rămase toată.*

*Ascunsă 'n alte mărunțale
În ele doar pușeși răscoală
Și toată apriga-mi vâpale
Fu doar închipuire goală.*

*Amară fuse suferința
Pe urma umilinței grele.
Dar azi îți nasc și eu flinșă
Prin toate cântecele mele.*

EMIL DORIAN

IADUL

Trecuseră deatunci dela primul tren cu raniți, multe altele. Deșertaseră încărcătura lor dureroasă până când se umpluse tot ce putea adăposti: Acum prea plinul respingea pietora de carne așternută pat lângă pat, pe saltele, pe podele, pretutindeni. Chiar mila se tocise și orice sositre nouă era dușmănoasă. Cel care băteau încă la ușă, furau locul, timpul, sănătatea celorlalți. In prohodul sângelui se făcea trisaj, se reglementa. Erau limitări și asprimi.

Singură Laura cerșea la telefon adăpost pentru drumetii el istoviți și se izbea de: „Nu se mai poate“ ca de un consemn necesar și revoltător.

Trenurile sanitare treceau cu destinație spre alte orașe trereu mai sus, trase ca o dără dealungul țarei, ca un calvar însemnat cu roșu până la Crucea depe ultimul vârf al patriei.

In infirmeria Laurei cel rătăciți, cel pe jos, se înmulțeau tot mai zdrellți. Părea mult timp decând Laura înfășurase stângaciul un deget abia înțepat.

Erau faze felurite: unele când ajutorul ei era mai mult in hrană, când clalul, pâinea și apa, erau leacurile care aveau căutare. Alteori numai feșele și fiolele.

Prin îngrijirea autorităților se răsturna in infirmeria ei un morman de pâine care bloca ușa despre coridoare. Erau destinate mai ales pentru nevoile trenurilor de refugiați: Avea și abonații de prinprejur. Poate că nu aveau cădere, dar când cere cineva pâine, nu poate fi refuzat.

Treceau și trenuri de lux încărcate până la incomoditate cu volajori eleganți care începeau a cunoaște necazurile tutulor. Din ele călătorii scoborau adesea îngrijorați și grăbiți in căutarea a ceva de mâncat și de băut, tot mai anevole de găsit.

Încercau la ușa infirmeriei și se scuzau aruncând o privire spre maldărul de pâini. Inchideau ușa mai încet decâto deschiseră, cu o privire spre tren, și spre restaurantul unde solicitaseră zadarnic.

Foamea celor indestulați părea Laurei mai tristă decâto a celor deprinși să rabde. Scrupulul care îi făcea, deși înmânzi cași cellalți, să nu ceară, scrupulul unei clase privilegiate, era totuși avutul moral, ornamentul spiritual al patriei, tot așa cum drumetii cel necăjiți erau trupul ei fecund și izbavnic.

„Căutați ceva?“ le zicea Laura casă le dea priiej de răspuns. deprinsă acum cu lipsurile lor dar neîndrăsnind să le ofere dea dreptul și știind că la un brutal: „Vreți pâine?“ ea însăși ar fi răspuns „Nu“ atunci când ar fi gândit „Da“.

— Căutăm ceva provizii. Drumul e mai lung decâto am prevăzut. Copiii nu mai pot răbda.

Copiii nu aveau demnitate de castă.

„N'o să găsiți. Lipsesc proviziile. Dar eu am aci pâine de prisos. Dacă ați vrea?“

Mulțumeau cu gestul stângaci de a nu ști în ce condiții.

Laura surădea: „Aici e infirmeria. Pâinea e pentru bolnavi dar și pentru toți cei cari duc vre-o lipsă din cauză de războiu.” Altă mulțumire: veselă, gravă, nervoasă — după caractera.

Unii mai aduceau oțenți. Alții mai cereau una. Copiii frumoși prindeau pâinea veselii pe ferestre sau chiar vre-o frumoasă doamnă elegantă. Adesea însuși gravul domn abia plecat rușea din ea.

Debitul ăsta o distra. Un general gros și mîncăcios părea așa de fericit cu pâinea în brațe. Dar alteleori concurența asta nobilă o supăra. I se mîșora privizia și trebuia să dozeze porția peferimilor ei cei cu desagi și cu picioarele umflați de drum.

Se întâmpla să deschidă ușa cunoscuți sosiți de departe, porniți spre pribegie. Schimbau din fugă vorbele triste ale exilurilor. Afla exodul tuturor.

Alte trenuri mai posase, cu vagoane de marfă ticsite de familli nevolase și de boccele, se țarau din stație în stație, fără mers regulat, oprite adeseori acolo zile întregi pe linii laterale, din cine știe ce nevoi ale circulației.

Erau zile când rămânea pâinea de prisos. Altele mai rele când nu i le aducea de loc. Părea că dinadins atunci se cerea mai stăruitor: — Nu aveți nimică pâine? — întrebau de două trei ori; se mai întorceau din drum. Laura sdruncina telefonul, dar cine știe ce întâmplare, ce alte cerințe, ce accidente mărunte în mersul inegal al lucrurilor, deschilbra mica ei cantină.

— Nu aveți nimică pâine? Ideia acelei aprovizionări se născuse din întrebarea asta dufoasă.

Erau zile ploioase, mucede, murdare, când trecătorii suflau în mâini, când Laura și cercetașii suflau în focul aprins anevole la grătarul instalat sumar în ghereta jumătate desvelită improvizată alături de gară, unde adesea lerbea un cicaonș pentru mămăligă, operație de campanie care plăcea mult micilor cercetași Robinsoni și da flămânzilor depe drumuri, o bucatură.

Erau și zile limpezi, destul de calde! Altele de peatunci foarte reci. Prin ele toate trecea, mereu aprins, mereu încins de greutatea pe care o purta în pântec, mereu mistuitor, Reptila neagră.

Laura își perfecționase auzul. Din atâtea trenuri de muniții, de soldați, de călători, deosebea după răsufulare, după o neexpliabilă presimțire, Balaurul!

Dedeparte, decum se auzea numai bubuitul repercutat dela distanță sub lespezea peronului sau sub matitatea dușumelei, țesea. Punctul negru sclipea departe. Avea acelaș mers târât, suflul totodată înăbușit și aprins, acelaș zornăit de lanțuri și buțnet de tampoane. Apărea apoi capul lui hidos și uriaș cu gura umflată, cloocitoare. Pe nări, vârtejul de aburi învăpăiați țășnea în coloane punctate de scântei, apoi inelele încātușate și ruginite ale trupului se desfășurau.

„Trece un tren cu răniiți!” zicea Laura.

— Nu e semnalat! — răspundea vreun impiegat.

Totuși trecea orb și mut și cu tot misterul sângerat al viscerelor, sau se oprea tot orb și mut câteva minute numai, acum când numai descărca nimic.

Intr'una din zile Laura spuse cercetașilor: „Avem pâine multă azi, și știu că ne mai aduce și mâine.

Dacă se oprește vre-un tren sanitar să ne urcăm și să împărțim apă și pâine.”

Era ceva neobișnuit, cași oprit, deaceea tocmai băeții primiră bucuroși. Laura și ea era nerăbdătoare să vadă cum e acolo înăuntru în măruntașele dihaniei. Avea și ea emoția unei întreprinderi neîngăduite, ca un copil care merge la bordul ursului să-l amăgească: ursul cel rău care fură copiii oamenilor și îi înghite.

Pregătiră ospățul cu care trebuia să-l ispitească lăcomia și să treacă printre cerberii. Tăiară în grabă și harnic pâinea bucăți, în opt, în șase, în sferturi. Umplură găleți cu apă. Aveau numai o sticlă de cognac ca argument suprem și de mare lux.

Laura era totuși îngrijată în privința expediției. Nu putea fi sigură că în ziua acela va trece un tren nici că se va opri.

În curând îl auzi. Nu mișcă până când nu îl văzură stat. Atunci oștră repede și urcară sprinten treptele primului vagon din fața lor. Laura împinse de ușă și intră.

— Ce vreți d-voastră? E interzis! — zise unul cu halat cenușiu.

„Vrem să dăm pâine și apă la răniți.”

— Nu trebuie! Trenul are aprovizionare.

Laura sta cu coșul plin în brațe. Băeții la spatele ei cu apă proaspătă, așteptau. Moment decisiv! Laura se uită împrejur, un loc strâmt de trecere, pe dreapta și pe stânga lăvițe cu cergi și pe ele întinși răniții tăcuți și nemișcați. Nu se deosebea tocmai bine din cauza trecerei dela lumină la întuneric.

„Nu vreți pâine și apă?” întrebă Laura descurajată, gândind că nu mâncare ci sănătatea care cere de mâncare, le lipsea.

Se ridicară capete, se întinseră mâini.

— Dacă vor!... și dacă ați apucat a vă urca!... zise sanitarul.

Aștia mai mici sunt mai moșici dar până la urmă mai omenoși — se socoti Laura.

Începu să împartă cu dexteritate, după aspectul celor care cereau: mai puțin, mai mult!

Apoi se apropie și descurcă pe Laura și micii exploratori din încălceală.

Mișeau acum gemând. „Apă?” întrebă iar Laura.

— Apă! scânciră. Băeții îi adăpară.

„Domnului sanitar un cognac?” Refuză de formă, refuzul care primește. Apoi conștient se răgândi. — Mai bine dăm la vre-o doi care-o duo greu,

„Le dăm și lor, firește”, se bucura Laura.

Sanitarul se uită în sus agățându-se de o bară! Laura ridică și ea capul; băeții îndată avură nasul în tavan. Un șir de

hamacuri suspendate, legăneau acolo sus alți bolnavi. Gemură și ei mișcând. Sanitarul prins ca o maimuță cu o mână, cu cealaltă goli păhărelul pe buzele unuia. Se uită apoi în jos. Ceilalți după ei plecară gâtul. Pe scănduri, între rândurile de banchete, erau alte culturi de paie. Era bine tiosit Balaurul și cu simetrie.

Deprinși acum și mai îndrăzneți, o luară înainte ca unii ce allaseră rosturile. După ce împărțea pâine și apă, Laura întreba: „E vreunul rău de tot?” ca să-i dau doctorie. Îi arătau. Pedepșitul strâmba ușor gura, dar simțind mirosul și gustul băuturii, sugea păhărelul. Era o mică șiretenie ca să evite vre-o concurență neloyală. Dar nu se ivea nici o rivalitate. Toți se solidarizau cu cel mai bolnav. Mirosul de glonț, mirosul de sânge, înfrătea bine.

Lucrau acum repede și regulat. Le era frică să nu plece trenul. Un glas ridicat le venea din spate. Îi răspundea respectos și prefăcând sanitarul.

— Trăiți! Domnule Căpitan! M'am trezit cu dumnealor peste bolnavi din senin! Ce era să le fac? Cică să împartă apă și pâine. Eu le-am zis că avem toate ce ne trebuie.

— Este strict interzis! — punctuă d-l căpitan medic. Convenienții se zoreau din vagon în vagon, dar uneori întâlneau obstacole. Poteca era tot mai strâmtă, aglomerația tot mai mare aerul tot mai astupat, gemetele mai tari, suferințele mai neliniștite. Se consuma mai puțină pâine și apă mai multă.

Domnul doctor cu sulta lui care crescuse se apropie gâlcevitor. Îi ajunse. Erau în plină activitate: capete lăncede, ochi sgâlți, mâini slabe întinse spre paharul neîndestulător. Înapoi pe unde trecuseră, binefacerea pâinei și apei vorbise în favoarea lor.

Doctorul salută și vru să spuie ceva dar stete un moment la indoială.

— „N'am știut că e interzis” zise Laura. „Suntem crucea roșie din gară! Ne scuzați!” — și așteptă.

— E strict oprită intrarea particularilor în tren.. Dar cazul ăsta anume nu e prevăzut.. Cred că.. în sfârșit Crucea Roșie e altceva.. și nu poate fi nici un rău.. dacă nu turburați bolnavii! „Am vrea să-l mulțumim nu să-l turburăm!”

Odată împăcat cu regulamentul în caz neprevăzut, doctorul părea mai de treabă. Totuș Laura nu îndrăzni să-i ofere cognac. Nu părea betiv, nici anemic, ba chiar odată permisiunea dobândită, nici nu mai era nevoile să fie generosul cu ei, putea economisi pentru bolnavi.

— Cu cât mergeau la adâncul peșterii cu atât duhnea. Laura simțea asta în păr și urechi. Nu putea să deslușească prin ce conduse, dar acolo se grămădea mirosul năpădit pe nări.

Ochii o usturau, nu de fum, de emanația aceea morbidă care umplea vagoanele. Aerul oare intrase cu ei, aerul cu care intraseră în plămâni se viția treptat.

Erau acum în taina laboratorului, în miezul măruntaelor, acolo unde Balaurul mistuia și măcina. Numai era urmă de sime-

trie. Se grămădeau în durere unul peste altii, se târau dela unul la altii, se deslegau de pansamente unul pe altii, se legau iară. În urma ei doctorul își făcea acum vizita.

Bra lung trenul. Dela un loc nu mai putură trece. Laura își lungea mâinile ca de elastic ca să împartă, se strecura în cot și în genuunchi ca să nu calce peste trupuri. Aburul aproape opac combinat din alcoolul substanțelor medicale, din respirația bolnavilor, din filtrul perfid al rânilor era nerespirabil. Respirase totuși parfumul de rană în seara primei și neuitatei întâlniri, în urmă cunoscuse și atmosfera precipitată a sălilor de pansamente acum făcea cunoștință cu suflarea interioară a Balaurului.

Cruciada ei îndrăsneată se adâncea în groaza catacombelor. Poate că nu bănuise în conturul monstrului atâtea tenebre. Curiozitatea o târâse în lad.

Se auzea vocea Doctorului dând ordine: — E timpul să schimbăm pansamentele. Cum em porni începem! — Apoi se apropie și descarcă pe Laura și micii exploratori din încălceală.

Deodată un vagon apăru, liniștit, curat, cu poteca liberă. Plotoarele lor zăpăcite își reluară aplombul.

Două perdele groase de cort stau lăsate în jos de două părți. — Am avut și morții! — zise doctorul întunecat.

Nici asta nu era în regulament. Totuși un caz de forță majoră! — se gândi Laura.

Acolo aerul era curat, uscat. Ușa ce e drept era deschisă; poate și ferestrele. N'avea cine să răcească. Morții proaspeți, răcoriți de febra malignă n'aveau nici o exalare. Părea că până acolo ar fi trecut printr-o „cuvă” fierbinte, mustoasă, fermentată de drojzii, și dongele goale sunau sec, înainte de a le pătrunde putregalul.

Își trase-o șiftoful adânc. Dincolo reîncepta simetria și clientela de pâine. Cașicum un dublu coridor de purgatoriu, ar fi condus la miezul lădului.

Trenul se mișcă puțin pe loc. Laura se întoarse cu teamă spre doctor.

— Nu plecați! Așteaptă ordine. Terminați-vă inspecția, zise surzând. A veni douăzeci de minute întârziere. Le recăstigăm pe drum.

Trecură mai repede. Laura era îngrijată că se termină provizia de pâine. Lung tren! Ostenise!

Se auzi un sgomot de voci sănătoase.

— Aici este compartimentul nostru — explică doctorul.

Patru, cinci, inferiori, așterneau o masă lungă. Trășiți! ziseră voce, mulțumiți că văd o femeie și copii. Laura clătina sticla de cognac golită.

— Nu face nimic! spuseră cu ceva regret în glas. Oameniiăștia sănătoși care își așezau de cină, nu li păreau revoltători alăturai de ceilalți. Unii pe alții se necăteau. Unii cu alții se învolau!

Stângace între ei, acum când își isprăvisse slujba Laura le zise: Bună ziua! Salutăm, răspunseră în cor.

Se auzi un fluierat. Săriră de pe tampoane pe șine. Era ultimul vagon terminat brusc în câmp, ca o coadă de balaur retezată.

Incepură să alerge spre peron. Ancoraseră departe.

Laurei îi veni o idee! Strigă ceva unui cercetaș care trântind găleata goală, alerga ca un iepure.

Trenul se urnea încet. Mergea în tact înegal cu Laura care se ulia cu grijă la progresul roatelor.

Băiatul se întorcea în trap mare cu două sticle de cognac în brațe și încântat.

„Două!” zise Laura pipăindu-și pungulița modestă. Trenul își trecea acum pe dinaintea lor ultimele vagoane cu tact mai activat. Pe platforma întâi a ultimului vagon Doctorul salută militărește. Pe ultima treaptă a ultimei platforme sta sanitarul. Laura îi aruncă din mers o sticluță care sosi teafără. La geam apărură cei-lalți Hăuind, băeții avăriră pe cea de-a doua. O prinseră din sbor. Săltară bonetele în semn de ovațiune. Capetele lor vesele albeau geamurile.

Capul urlaș și slut al Balaurului era departe. Departe și Iadul pântecului sătul și adăpat. Numai coada trunchiată care purta pe ea oameni ca în basme, sburda vesel.

Apoi Balaurul desfăcu aripi negre și porni ropotind și mângâind în goana lui pământul.

— Se „ratrapează” zise un cercetășel.

.....
Laura și băeții stau acum cu coșulețul ușor, ou gălețile zângănitoare alături, ca niște izbăviți.

Balaurul luase cu el spațma lui misterioasă. Trecuseră prin ea ca printr'un vis zorit. Balaurul acum le părea ca cel din Biblie; ca cel depe desenurile primitive ale Testamentului: O fiară cu capul și cu solzii de zăcă cenușii, cu nări de vopsea roșie și mustăți de tuș... Ei erau arhangheli albi, subțiri, curați și liniștiți alături de fiara împunsă, săgetată.

Așa ca un desemn cu linii drepte și simple le era sufletul. Descărcat de povară cași coșulețul ușor, cași vadra ușoară!

HORTENSIA PAPADAT-BENGEȘCU.

ȘI AZI CA TOTDEAUNA

Și azi ca totdeauna ai fost cea vinovată
Iar eu ne'nduplecatul osânditor nebun
Care-am venit cu toată durerea-mi adunată
Pecetea osândirii pe chipul tău să-ți pun.

Și azi ca totdeauna în chipul tău tăcut
Eu știu că judecat-am o vinovată mare
Și azi ca totdeauna nu știu cum s'a făcut
Că m'am trezit la urmă tot eu cerând ertare.

G. ROTICĂ.

PODGORIA-INCEPUT DE IARNA

Podgoria cu trupul cangrenat
De toamna darnică în ploi și grindeni,
Și-a strâns haracii uscățivi și i-a'ngropat ;

Coboară liniște de moarte pretutindeni.

Iși țese ceața de cu vreme surul ibrișim,
Se lasă stoluri negre pe uluci,
Podgoria îți pare-atunci un țintirim
Iar cea din urmă sperietoare
Parodia unei cruci.

Conacul ațipește sub obroc,
De ceață și de sară și de început de iarnă, —
Adoarme-apoi în calmul unui foc
Ce-și zumzue sfârșitul la povarnă...

CAMIL BALTAZAR

MIGUEL DE UNAMUNO

Printre inițiatorii mișcării moderniste se cuvine să cităm în primul rând, pe Don Miguel de Unamuno, „punctul central al tuturor vînturilor spiritului și omul care reprezintă singur istoria idellor estetice și filosofice din Spania ultimilor două secol de ani, atât de interesante și mlezose că ar fi de ajuns ele singure să umple un veac”. (*Nueva Literatura*, R. Cansinos-Assens).

Romancier, poet, filosof, istoric, filolog, cultivator al *ensayo*-ului, în felul lui Macaulay și Emerson, autor de articole periodice și impresluni de călătorie prin *Tierras de Espana y Portugal*, nici un gen literar nu l-a rămas necultivat și'n toate a lăsat în lăpărită urma lui.

Veșnic fără preget și activ, mereu în mijlocul răspântiilor spiritului și în focul tuturor parabolilor sentimentului, puține vor fi idelle moderne care să nu-și fi luat sborul de pe brazdele trase de el sau care să nu se fi oprit vreme îndelungată la orizontul cercetărilor lui.

Evocarea figurii lui Miguel de Unamuno, pe lângă faptul că ar forma o presumpție riscată, dacă am încerca s'o definim în întregime, dar cere un punct de plecare atât de îndepărtat, în cât ne vom mărgini numai la o sumară expunere a activității literare a acestui atât de proteic spirit al literelor spaniole contemporane.

Spirit prea original, ca o primăvară ce și-ar schimba flora în fle care an; cu o minte atât de schimbătoare și felurită ca o inimă ce-și preface pe fiecare dată forma cu o artă nouă și dă idellor frumusețea și mlădierea unei vegetații tropicale; și cu un temperament plastic și arzător ca lava, fitece gen literar s'a schimbat în ceva nou în puterea lui. Astfel, romanul — *Amor y pedagogia*, *Paez en la guerra*, *Niebla*, — care prin forța plastică a minții lui a încetat de a mai fi o descriere de moravuri, o oglindire a unei priveliști sau a unei stări sufletești, ca să se transforme într'o încercare de ideologie practică, ca la Ganiwet, în *Ideario*. Astfel poezia, care se desbracă de ultima-i podoabă retorică, cea mai plâpândă și fragedă, și de ultima podoabă lumească și de ultima-i muzică zadarnică — cea care se aude din grădinile umbroase ale unei case în sărbătoare — ca să se schimbe într'o mărturisire cumplit de intimă, religioasă și omenească: „Toată viața mi-a fost o spovedanie” zice într'un loc. Și astfel toate geurile.

La Unamuno, închis în scumpa-i Salamanca, unde este cătăva vreme rectorul universității, aleargă toți neofitii artei și toți căți ca Villaespesa, Machado, Juan Jimenez, sânt huliți și primesc anatema vulgului, ca să fie absolviți de știința și înțelepciunea

În toate a lui Unamuno, de bănuitele erezi literare și să justifice eu înaltele lui rațiuni metafizice rațiunea încreșoasă a cutezanțelor lor.

Și don Miguel de Unamuno, din coloanele *Heraldului de Madrid*, de unde împărțea ea un pontif indulgențe și anateme, consacra și unge toată această tinerime, care mai târziu, un târziu foarte apropiat, avea să formeze pleiada acela de scriitori admirabili ou care se mândrește astăzi Spania și care acum se pregătește deja să treacă torța altor duhuri făurite după chipul și asemănarea lor.

Protolo, posedă taina tuturor cotiturilor și știe să se strecoare ou dibăcie pe drumurile nebătute. Aceasta constituie, pe de o parte, slăbiciunea lui, iar pe de alta, forța. Nu se păzește nici odată de contradicții; a spus și scris poate ce putea fi mai contradictoriu, în nădejdea că toate contradicțiile vor trebui să se înlănească odată și odată. „Este creatorul disonanțelor ce sânt încă în așteptarea ultimului acord”, Și aceasta pentru că el a fost cel care, la fiecare răscruce a vremii, a propăvăduit euvântul nou, a deșteptat pe cel adormiți în lăncezeală; a fost povățuitorul neobosit, anticipatorul tuturor lucrurilor, trâmbișauul dimineții care, în fie care noapte, când simte că e gata să se lumineze de ziua, cântă zorile. Această anticipare spirituală este una din marile virtuți ale scriitorului nostru, pășind mereu înaintea celorlalți și chiar înaintea lui. Mereu înainte, cu neastâmpărul argonauților, fără să se oprească să se jolească pe groapa săpată ideli pierdute, poate cea mai frumoasă. Unamuno și-a mănâțat veșnic înainte turma idelilor lui, fără să se abată să caute pe cea rătăcită. Cu ochii proniți pe ideal, cum își mână luna stelele, așa și-a mănâțat el idelle, socotind că la urmă tot aveau ele să se înlănească. Cu veșnicu-l paradox, cu eternele-i antinomii, Unamuno a străbătut toate treptele gândirii, până și cele atârșate de stele, și ca un funambul eroic a făcut de multe ori salturi în gol...

Îoi strigă: „Nu, nu este numai știința ori cât de adâncă și de nobilă, mântuitoarea vieții”, pentru ajungerea idealului vieții se cade să ne ascultăm bătăile inimii, să lucrăm așa cum ne îndeamnă judecata. Dar judecata este cel mai mare bun al omului; ideile sânt prințesele vieții, lor să ne supunem.

În altă parte, dă pe socoteala *instinctului*, toată puterea de faptă și de creare a omului. Și instinctul nu e inteligentă. „Instinctul, dacă ar putea să-și dea seamă de el, ne-ar destălnui misterul vieții, pe care inteligența-l întrevede numai în chip simbolic”. Aci după însuși mărturisirea lui, îi place să se așeze lângă Bergson, „poate, singurul cap filosofic din Franța”.

„Instinctul minunat care îndeamnă diferitele specii de himenoptere paralizatoare să paralizeze pânjenii, omizi, etc. unde-și depun oule. Înțepându-le în centrele nervoase motrice ca să le paralizeze să le imobilizeze, dar fără să le omoare și să dea carne proaspătă progeniturii lor, acest instinct minunat, nu presupune,

zice Bergson nici o serie de pipăiri inteligente, al căror rezultat se transmite prin ereditate, nici o cunoaștere inteligentă la himenopterele paralizatoare a structurii ganglionare a victimelor lor. Ceeace este, este o *simpatie*, în înțelesul etimologiei alcuvântului, o comunitate de sentiment între parazitator și parazitat. Cu alte cuvinte și unul și celălalt sunt același lucru, manifestări ale unei vieți unei*.

În această luminoasă *Vida de Don Quijote y Sancho Panza*, carte ce va trebui tradusă, căci va în românește, și unde Unamuno dezvoltă teoria, imbrățișată cu vicleșii de ortogalia, Taxe-ira de Pascoas, anume că lipsa omului, prețurile mai mult decât omul însuși, se spun-țanurit. Ce să îndreptăm strămbătățile și să aducem binele pe pământ, sau nevoia să știm să deosebim sunetele și să cunoaștem cu ors de clocan de pluă de moară și care nu. Ast-fel de deosebire n'are nimic de aface cu eroismul, și toate cunoștințele acestea care se învață pe ici pe colo nu adaogă nici o lotă la suma de bine de pe lume. Cavalerului îi e de ajuns să asculte și să-și auză inima și numai să-i deosebească bătăile*.

Doctrina aceasta quijotească trebuie predicată acum când sanchopanzismul nu face alt ceva decât să ne repete că principul este să învățăm să deosebim pocniturele și să știm care sânt de clocan de pluă și care nu, fără să băgăm de seamă, că în timpul nopții când ne e frică nici Sancho nu poate să le deosebească. Sancho, ca să se liniștească și să prinză inimă ca să glumească, trebuie să vadă pricina care produce pocniturele, s'o vadă Sancho, care noaptea nu cuteza să se depărteze de stăpănu-său de spalma groasnicelor pocnituri și de teamă nu le poate deosebi, dar când vede pluă care le-a produs râde de el. Așa se întâmplă cu sanchopanzismul ce se numește positivism, naturalism, empirism, când a trecut frica, își râde de idealismul quijotesc, spune mai departe Unamuno, în evanghelia asta a omenirii contemporane, ce se cheamă, cum spuserăm mai sus *Vida de Don Quijote y Sancho Pauza, explicada y comentada, por Miguel de Unamuno*, unde nu-i pagină la care să nu te oprești, să nu te cobori în adâncul sufletului, ori să nu te tragi sperlat înapoi! mai ales acolo unde zice: „la aminte, cititorule, că deși nu te cunosc te lubez atât de mult că dacă te-ași avea la îndemână, ți-ași sparge pieptul și-n bulzul inimii ți-ași face o orestătură cu cuțitul și ași pune acolo sare și oțet ca să nu poți să te hodinești nici odată și să trăiești veșnic cu spaimă și în doruri nepotolite. Și dacă n'am izbutit să te potolest cu Quijote al meu, atunci asta-i, crede-mă rog-te, din stângăcia mea și pentru că-i moartă hărtia pe care, scriu, și nici nu strigă, nici nu țipă, nici nu ostează, nici nu plânge, pentru că gralul nu s'a făcut ca tu și eu să ne înțelegem*.

Toate răzoelle și talmăcirile lui Quijote au amuțit în fața acestia. Era și timpul să se scoată în adevărata lumină figura visătorului din Mancha pe care ori cine se simțea îndreptățit s'o evoce ca s'o batjocorească.

„Pentru mine singur s'a născut Don Quijote și eu pentru dâ-
n-

sul ei a știut să lucreze și eu să scriu" zice Cervantes și Unamuno adaugă, „și eu zic că Don Quijote și Sancho s'au născut pentru ca Cervantes să le povestească viața și eu să le-o tălmăcesc și explic... Nu poate să-ți povestească viața, ori să ți-o explice ori tălmăcească, senor mio Don Quijote, de cât cel care este atins de aceeași a ta sublimă nebunie de a nu muri”.

Dar acest semeț intelectual, pornit să discute și să vorbească de toate cu ușurință și ironia unui grec, acest om modern așezat dincolo de stâlpii clipei prezente și care n'a primit niciodată robla vre unui sistem, criticul uriaș specializat în genul *essay*-ului (Inocencare), cu o vorbă ce cuprinde mare parte din opera lui, gen semi-filosofic, semi-literar unde se arată numai aspectele problemei veșnice și păreri înfloresc fără să se închege în fructe dogmatice; grecul acesta învățat în toate hermeticiunile și inițiat din curiozitate în toate tainele, în realitate este un egiptian grav, ca sacerdoții ce steteau de vorbă cu Herodot și care ziceau de greci — „sânt niște copii” — Tot așa, își va fi zis, fără îndoială, Miguel de Unamuno, când a scris paginile acelea unde nu este întrecut de nimeni pentru humorismul acru ce devine duos ca mângăierea cea mai omenească și unde paradoxul stă alături de cele mai grave cugetări, pagini ce nu pot fi citite fără să simți florul adânc și tainic ce ne vestește că am trecut de limanurile astea și că stelele noastre ne-au părăsit.

Dar Miguel de Unamuno, luptătorul fără preget, intelectualul uriaș ce a afirmat fitece intuițiune a clipei cu aceeași căldură ca și cum ar fi vorba de o veche dogmă ursită să dăinuiască: „Voi trata totul — zice el în *Grandes y Pequeñas ciudades* — după cum mi-e obiceiul, pe temelii, aprecierilor cu desăvârșire personale și după impresia individuală. Acesta este obiceiul meu și nici așa nu izbutesc să o isprăvesc cu cel care se căznesc să mă poreclească *sabio* (înțelept) și vorbesc de teoriile mele, fără ca eu să le am. *Ceeace am sunt impresiuni și senzațiuni*”; șeful cumplit al idellor ce strigă deșteptarea cu glas de tunet, intelectualul fanatic în care reînviază zelul apostolilor din alte vremuri, ne arată mintea ce pe o inimă înduioșată, lacomă și topindu-se de iubire ca ceara la foc: „Căți sârmanii muritorii nemuritori, a căror amin-tire înflorește în mintea oamenilor, n'ar da nemurirea aceasta a numelui și a falmei pentru o sărutare cu gura plină, nu mai mult decât pentru o sărutare la care au visat toată viața lor muritoare!” și ne destăinuiește frica lui în fața stelelor nopții ca orice biet sentimental, visător. Nu se pot citi fără emoțiune paginile unde Unamuno ne vorbește de îngrijorările-l ultrapământene, de spaima *sufei* lui muritor, în clipa când simțim înflorându-se sufletul la falsăirea ingerului tainei. Și atunci, în clipa când, fără să știm cum și de unde, ne cuprinde deodată și când nu te gândești, sentimental morții noastre, atunci când ești mai prins de vârtejul grijiilor și al afacerilor vieții, la petreceri ori stând de vorbă, atunci când simți deodată falsăirea morții pe deasupra capului, atunci toată semeția intelectuală, tot castelul idellor lui se pră-

bugește scaldat într'o mare de lacrimi calde și atunci e de auzit cum strigă desnădăduit :

„Și-a dat duhul! — zice vorbind de don Quijote pe patul de moarte — Și cui l'a dat? Unde-i azi? Unde visează? Unde trăește? Care-i prăpastia de înțelepciune unde merg să se hodinească armele tămăduite de visul vieții, de nebunia de a nu muri? Oh, Dumnezeu meu, Tu care ai dat viața și duh lui Don Quijote în viața și dăhul poporului lui: Tu care ai însuflat lui Cervantes această adâncă epopee creștinească; Tu, Doamne al visului meu, unde primești duhurile celor care trecem prin visul acesta al vieții atinși de nebunia de a trăi în veacul veacurilor ce vor să vie? Ne-ai dat dorul de renume și fală, ca o umbră a slăvil tale: trece-va lumea, trece-vom și noi ou ea, Dumnezeuul meu?”

Viața-i vis! Fi-va oare tot vis, Dumnezeul meu, acest Univers al tău a cărei conștiință eternă și nesfârșită ești tu, fi-va numai un vis al tău? fi-va că ne visezi Tu?

Fi-vom oare un vis, vis al tău, noi visătorii vieții? Și dacă așa ar fi, ce se va întâmpla cu tot Universul, ce se va întâmpla cu mine când Tu, Dumnezeul vieții mele, te vei deștepta? Visează-ne, Stăpâne! Și deștepta-te-vei oare pentru cei buni când pentru moarte se vor deștepta ei din somnul vieții? Putem noi oare, sârmane vise visătoare, să visăm ce va fi somnul omului tău veșnic, Dumnezeul nostru?”

Soliloquiile acestea unde Unamuno strigă și plânge, în fata umbrei inevitabilului, pline de lumină și întinericimi de dincolo de mormânt, sunt strigătele *curilor* întregului neam omenesc, împodobit cu cununile anilor tineri sau cu frunzele uscate ale bătrâneții, pornind cu capul plecat spre locuința veșnică și de unde nimeni nu mai poate imblânzi Cerberul ca să se mai întoarcă să vadă priveștiștea trecătoare a pământului. Dorul omenesc și universal de a trăi, nostalgia eternă a stelelor nemuritoare, își găsește în aceste unamunești expresia cea mai vie în dorul unul singur om.

Dar în această spaimă, nu de moarte, dar „a unei senzațiuni de nimicire, de supremă distrugere a duhului, când se întunecă idelle, Unamuno se ridică și vede că lumea este creațiunea noastră, nu reprezentare kantiană. Muncit de această spaimă ultrapământeană ajunge la adevărul, că nu găsește reflexul Universului în minte, ci își are locuința în inimă. „Ohinul duhului este poarta adevărului substanțial: Suferă, ca să crezi și crezând să trăiești. În fața tuturor negațiunilor *logice*, care cărmuește relațiunile aparente ale lucrurilor, se ridică afirmațiunile *cardiace*, care cărmuește legăturile substanțiale. Deși capul îți zice că conștiința ta are să fie nimicită într'o zi, inima, deșteaptă și luminată de spaima nesfârșită, îți va arăta că este o lume unde nu este călăuză judecată. Din faptele noastre, și nu din contemplațiunile noastre vom scoate înțelepciunea!”

Pentru că Unamuno, atât de ciudat, atât de arid și intelectual în aparență, atât de metafizic ca un filosof german, este în

„în fond un meridional pătimaș în care idelle au tot atâta forță ca și afecțiunile și conflictele ideologice se întretes ca și conflictele pasionale. Este filosof spaniol, înfăcărat, neastâmpărat, plin de credință arzătoare pentru un moment, de exaltare trecătoare nici senin, nici ecletic după cum sunt gânditorii francezi „care iau cealul la cîni vorbind de nemurirea sufletului cu cucoane decoltate.” Este filosof de rasă mediteraneană, pătimaș și sensual, lacom de realități carnale, nu de idealuri străvezii.

Când nu-l convine o nemurire fără conștiință de viață anterioară, fără amintire și fără personalitate — așa cum ne-o făgăduiește Maeterlinck în *Sagesse* — când nu-l convine această impersonalitate în nemurire, strigând și zbatându-se, nu face altceva decât să exprime aspirațiile intime ale unui întreg neam de oameni mediteraneni, sensuali și pozitivi, care nu odată au cerut urstei — ori tot ori nimic, aut Cesar aut nihil!

Unamuno este cel care nu se silește să-și însușească falmoasa afirmațiune anume că Africa începe la Pirinei, proclamând ascendența africană și înfrățirea spaniolilor cu herberii moghrebini, dând astfel naștere unei teorii care mai târziu a slujit de armă pentru cuceririle coloniale, unde azi, din nefericire, datorită trădării lui Abdul-el-Krim, Spaniolii încearcă o dureroasă deziluzie.

Toată literatura naționalistă, căreia a dat nașterea teoria lui Unamuno, dezvoltată cu atâta foc de mai ales doi oameni; marchizul de Dos-Fuentes și Luis Anton Olmet, nu va înfrânza acum, fără îndoielă să se prăbușească și să ridice împotriva ei toată presa spaniolă, după cum atunci, o făcuse s'o cânte în surle și țimbale.

„Prietenul Moro !! trădătorul Moro !!” și jurnalele încep să amintească și să povestească numeroarele cazuri de trădare ale Maurului galant, dealungul veacurilor: Tarik, Boabdil, Abdul-el-Krim etc.

Tot Unamuno — gândind acum în scumpa-l Salamanca, la nemernicia Maurului galant — a căutat prin exegesa lui *Don Quijote*, să redeștepte energiile poporului Spaniol, urmând pe Gariet și ajutat de Pio Baroja și Azorin. *Camino de perfeccion, de Baroja, Los Pueblos, Espana și Voluntad*, de Azorin și *Vida de don Quijote* constituiesc o serie de încercări genezice ca să creeze un tip de spaniol modern, superior prin evoluția intelectuală tutuzor întâmplărilor destinului și o serie neizbutită de vise ale supraomului Spaniol plin de cunoștințe, de voință și de energie așa cum cerea noul spirit al vremii.

Țomanele lui Unamuno — *Niebla* — năzuiesc să deștepte o cât mai mare atențiune spirituală pentru toate problemele. Felul liber de a alcătui romanele, întemeiat pe voința ideologică este deja o pildă vorbitoare.

Niebla formează cel mai liber grad de dezvoltare a umorismului unamunesc a cărui funcțiune este să deschiză posibilități nouă și moduri tuturer formelor cunoscute. Meritul principal al lui Unamuno este acesta: să dea fie cărui lucru prelungirea ne-

șteptată. În nedelușitul „dincolo” Orice idee, ori ce lucru, trecând prin mintea acestui scriitor, va căpăta un aspect nou. Nu poate de vedere definitive, nu adevăruri eterne: mereu nouă poate de vedere, nouă adevăruri eterne. Astfel a îndeplinit zădărașul nietzscheean: „Adevărul de azi va fi minciuna de mâine”. Astfel și-a împlinit dorul de reinolire al supraomului care a inspirat formula d'annunziană „o rinnovarsi o morire”.

AL. POPESCU-TELEGA

BAIA DE SOARE

Lungită pe nisipul ars de soare,
Cu brațele întinse 'nainte,
Făptura ei
Pare o furcă,
Zvârlită cu necaz
La întâmplare,
Că nu mai urcă
Fânul în hambare.

Soarele încins o scaldă.
Și carnea-i caldă
Se întinde,
Se zbate,
Și geme,
Cu subt trupul și brațele încleștate
Ale a'nantului ce n'a avut-o multă vreme.

O fură somnul par'că —
Și leneșă și ostenită
Se lasa pradă lui;
Când soarele
Tot mai pătimaș
Ii sărată chipul,
Ea se 'ntoarce,
În brațe ia nisipul
Și-adoarme răsturnată!

ANDREI VELEA

INTRE FRANȚA ȘI GERMANIA

În ultimul număr din „La Nouvelle Revue Française” André Gide are curajul de a pune cu timiditate problema reluării prieteniei intelectuale cu Germania. Pentru cine știe până unde poate duce perturbarea victoriei și, în special, ce nouă fizionomie intelectuală a dat Franței, victoria asupra Germaniei, atitudinea aceasta trebuie să fie altfel judecată și privită, decât cum a făcut-o, într-un ziar din capitală, d. Ion Vinea. Românii sosiți din Paris, îi vor spune că, după ce și-a indicat cu politețe strada pe care o căuta, francezul vorbește în spatele tău: „salle métèque!”. Jacques Copeau — acest meșter al artei pure, își închide școala de declamație pentru străin, iar directorul școlii e Jules Romains — unanimistul.*

A socoti într-o astfel de atmosferă, că trebuie pusă obștinarea reluării relațiilor intelectuale cu dușmanul — e un act de curaj, oricât ar fi de căptușit cu timiditate, oricât ar fi dozat cu delicatețe și slăbit cu citații. Gide își ferește atitudinea de acela a lui Romain Rolland sau Barbusse. Atunci, d. Ion Vinea îi explică lui Gide că face rău, și că e o victimă a confuziei dintre egalitatea fiziologică și acela econom'ică, — și atâta tot. O greșală care i se iartă greu d-lui Vinea, pentru că e unul din cei puțini oari au citit *Pretextele* lui Gide. Gide e convins că arta e națională (nu patriotică), că o literatură nu poate prețui ceva, decât dacă prețuiește mult și numai dacă aduce ceva nou, adică dacă se speculează numai pe sine, dacă își stoarce cât mai mult din virtutea sufletului nativ. Din punctul acesta de vedere, cuvintele „artă internațională” nu au nici-un sens — dacă nu sunt chiar stupide. Cu cât o artă e mai națională, cu atât mai lesne va căpăta biletul de circulație internațională, cu cât mai mult va particulariza, cu atât mai repede va fi generală. Scriitorul are de ales între sufletul lui și cel al altuia, cum are de ales între cuvintele de baștină și neologisme.

Barbusse și Rolland, au pornit dela ideea artei internaționale pronată de Goethe. Dar când Goethe visa să fie un cetățean al Europei, el nu-și înțelegea o obligație pentru orice prinț din Eu-

ropa, în afară de oel din Weimar. Goethe visa dreptul criticului de a percepe și a judeca, fără stavilă și pătimire, orice operă de artă — dreptul criticului de a scoate opera din raft, ca s'o poaie în timp. Arta nu poate fi astfel internațională, decât pentru cetitor și pentru critic.

Artistul are obligația să se pătrundă de arta celorlalte țări — dar numai ca cetitor. Arta lui se poate aera sau îmbogăți, dar nu se poate schimba — cu riscul depersonalizării. O artă, în adevăr internațională, adică una care caută punctele de sensibilitate comune între națiuni și care elimină restul, adică *specificul* — nu mai e artă. Ea ar exprima tot atâta sufletul primar al artistului, cât sufragiul universal, voința unui popor. Dealtfel ideea de artă internațională, e un corolar firesc al democrației, și al principiului pe care se razimă democrația: ideea de egalitate. Că, dealungul națiunilor, în ciuda frontierelor, circulă popoarele noi, create de inegalitatea economică: burghezii și proletarii — e un fapt. Cetitorii de literatură de pretutindeni (înțeleg în primul rând pe artiștii-cetitori) sunt și ei un popor. Artiștii însă nu vor fi un popor, decât în ziua când vor avea garanția că nu li se cere lepădarea de ei și, că nu li se cere să fie asemeni, ca un lan de porumb, ei armonios diferențiați, ca în cluberele dintr'o seră.

Din Germania a venit ideea artei internaționale, care e falsă dar din Franța a venit ideea criticei naționale, care e absurdă. În Franța, un artist străin e geniu sau nu, după cum geniu lui, opiniile sau gustul se apropie de cel al Franței. Gourmont își bate joc de Dostolewsky pentru impresiile lui din Paris și, mal toată lumea până la Suarès îl acceptă sau îl respinge pe Nietzsche, după cum se decide că Nietzsche a fost un dușman al Germaniei, sau un reprezentativ al ei, Schopenhauer e mai puțin discutat, pentru că nu știe nimeni ce cuvinte rele a scris despre limba franceză. Dacă Heine e pretutindeni acceptat e pentru că a făcut profesia de credință era o privilegietoare germană născută în peruca lui Voltaire.

Dacă Nietzsche a urât sau nu Germania, dacă a iubit sau nu Franța, poate fi asta un argument, pentru sau împotriva operei lui? Nietzsche iubea Franța, dar vechea Franță, acela pe care o ura Lessing. Goethe singur iubea în Franța un popor și o cultură contemporană. Asta îl mărește pe Goethe; îl poate scădea pe Nietzsche? Vom cere unui artist, ca să-i dăruim dragostea, să fie țării lui un dușman sau un spion? Este, deastădată și aici o confuzie. E între cuvintele: patrie și națiune. Un scriitor reprezentă o națiune — indiferent dacă republicană ori monarhică, învinsă, ori victorioasă. Reprezentantii patriei (o ficțiune legală) sunt numai jandarmii, diplomații și monarhii.

Dacă așa vrea ca arta să nu iasă din sufletul națiunilor, așa vrea totdeauna să treacă peste barierele patriilor.

B. FUNDOIANU.

TEATRUL REGINA MARIA

HERO ȘI LEANDRU

Tragedie în 5 acte de GRILLPARZER trad. de HARALAMB LECCA

E o tragedie romantică. Cetitorii o cunosc — o cunosc desigur toți aceia care și-au făcut educația literară primară la „Biblioteca pentru Toți”.

Prin urmare asupra valorii dramatice nu mai putem insista. E cu neputință. Noi înșine am crescut la acest prim romantism al tornolui în care arde o lumină, al femeii sfinte care așteaptă ca iubitul să treacă fa-
met valurile înspumate ale oceanului — însfârșit la răsbunarea apelor și a legilor.

Păcat că această mașinărie a eșit de mult din uz. În vremea noastră de disoluție morală, în care cinismul și necredința sunt însușiri sigure, o piesă clădită pe pasiune și pe devotament nu mai poate spune mare lucru. Experiența s'a făcut.

La prima reprezentație, Teatrul Regina Maria, totdeauna plin, a foz aproape gol.

Ne întrebăm ce va fi îndemnat direcțiunea teatrului care părea să fie condusă de o estetică atât de sigură, să desgroape și pe Grillparzer și pe Lecca ?..

Dacă voia ceva romantic, neapărat, — literatura franceză era la îndemână cu minunatele și netutrecutele ei splendori de la 1830 înainte!..

Domnul Tony Bulandra, care e desigur robul teatrului în care e stăpân, n'a putut scăpa. A trebuit să joace pe Leandru. Ne pare rău că osteneala sa va fi zadarnică. Domnișoara Gina Sandri, care e o tragediană uneori cu minunate înfățișări, suferă desigur de pe urma faptului că teatrul clasic e azi doar material didactic. A venit pe lume cu un secol prea târziu.

Dar n'am spus un cuvânt despre eroul serei: e domnul care schimbă decorurile. Schimbă, în aceeași seară vre-o 30!..

F. ADERCA.

CRONICA ARTISTICĂ

GHIAȚA, GHENEA, MOLDA ȘI MARIO LEDDA

O excelentă expoziție ne arată *d. Ghiăț* la *Atheneu*. Sânt acolo roadele unei munci și-ale unui talent de rasă. Modernist de cea mai pură calitate și de cea mai meritoasă totodată, pictorul oferă vizitatorilor o strălucită pildă de concepție artistică bine stabilită, un fel de a vedea, nu adoptat prin siluirea pe care o anumită comoditate și o anumită lene o favorizează și o reclamă la tinerii artiști, ci pornit din imboldul bine chibzuit al sufletului, imbold bazat el însuși pe aptitudini personale de recepțiune și transmisiune plastică.

Sinceritatea, marea sinceritate, toată sinceritatea, iată temelia lucrărilor *d-lui Ghiăț* așa de egale și așa de menținute, fiecare în parte și toate la un loc. E un tot unitar, evident până în amănunte.

Proaspăt în culoare, tot pe-atât de rafinat în valori pe cât de brutal e în unele tonuri, expozantul ajunge să realizeze în ansambluri armonii de-o frăgezime și de-o delicatețe care-l pun de pe-acum în primele rânduri ale picturii noastre.

Fără îndoială *d-l Ghiăț* nu e numai excepționalul talent de care vorbeam mai sus: în *d-sa* mai este un meșteșugar destoinic, abil și priceput care, adăugat celui dintâi, dă dovada unei extrem de înțelepte colaborări. Bun desenator și meritos constructor, aranjând cu dibăcie și cu un nerv foarte modern datele liniare în majoritate obișnuite, *d-sa* știe că reliefeze prin culoare până la sculptural.

E în sfârșit un penel stăpân pe dânsul, cu totul stăpân, căruia nu-i lipsește decât un singur tovarăș: vârsta.

Alături, *d. Ghenea*, expune peisagii, flori și naturi moarte, chiar foarte moarte... Ne facem datoria de a releva totuși câteva flori din care nu lipsește sensibilitatea și unde colorația fragedă a pictorului — mai exact abuzul de colorație fragedă — șade bine.

La Maison d'Art, d. Mario Ledda cunoscut din expoziția sa de acum

doi ani, arată o muncă fără preget pe tărâmul acelor mai ingrate feluri de artă plastică, portretul și înclizia.

Pentru vremea asta de repezeală pictoricească, când schița și mai ales schița de peisaj este agrementul cel mai iubit al publicului și cel mai preferat fel de lucru al artiștilor, conștiințiozitatea îndârjită a expo-zantului dela Maison d'Art, tratamentul său clasic și colorația lui sobră și linsă face din el un dezrădăcinat.

Și totuși câtă vrednicie artistică s'a cheltuit pentru realizarea acelor portrete și aquaforte și câtă respectuoasă admirație pentru cinstita artă a meșteșugarilor clasicii O mărturisesc copiile din muzee, și mai ales aceea minunată Magdalenă după Tizian...

Fără îndoială d. Mario Ledda vrea să ne arate că nu face parte din gloata pictorilor de azi. În vremea noastră d-sa găsește încă destulă admirație pentru înaintași ca să prefera a le copia operele. E dealtfel un indiciu de serlozitate și un exemplu demn de urmat. Câte învățăminte nu se pot scoate din observația adâncă a lucrărilor clasice, din desenul lor minunat și din colorația lor simplă și armonioasă, bazată mai totdeauna pe palete așa de reduse?

Pe d. Mario Ledda îl atrage desigur și această sobrietate — această sărăcie a paletelor, dacă voiți — căci el însuși e un iubitor al paletelor simple, el însuși un cercetător al nuanțelor și valorilor ce pot decurge din culorile fundamentale. Și-apoi în ciuda tuturor opiniilor moderne, d. Mario Ledda inbește *negrul* și-l întrebuințează ca și clasicii, căci îl consideră, ca și ei, c culoare necesară, caldă și frumoasă. În schimb urăște și fuge de *albastrul marin*. Poate că are dreptate. Marele Renoir avea exact aceeași părere despre negru și despre albastrul marin.

În ori ce caz e, incontestabil, o virtute să fii sărac în culori și totuși să fii cald și artistic. Și d. Mario Ledda este și cald și artistic în culori după cum în desen e real și viguros.

D. P. Molda expune alături o sumă de lucrări de-o nervozitate care-i face cinste. Bun desenator și senzibil la culoare, d-sa aduce câteva bucăți între care nu putem trece peste portretul d-nei Lucrezia Karnabatt, un pastel admirabil și ca desen și ca expresie.

Evident, d-l Molda are energii lăuntrice care-l fac apt să meargă înainte, celace constituie o serioasă chezășie a virtuților sale pictoricești.

VICTOR ION POPA.

VA APARE DE :

EUGEN RELGIS

:-: COLOANA PRINTRE RUINI :-:

— ESEURI —

ED. ALCALAY ȘI CALAFATEANU

INSEMNAȚI LITERARE

Polemica mărunță.— Să nu să creadă că republica literelor române a devenit cu totul și dintr'odată arcadică. Numai poeții își cultivă publicitatea cu o egalitate de de tratament idilică. Printre critici sunt totuși și temperamente mai combative care pentru a deschide o ușa, preferă să-o scoată din șațani; lupi intrați în stăna trianonică a publicității noastre. Și ca să nu plutim în generalități vom cita un exemplu. Luând ca punct de plecare teatrul de la Vieux-Colombier, și poziția actuală a romanului francez față de cel englez, colaboratorul nostru d. Em. Ciomac atacă în *Revista Vremii* pe trei fronturi: *Viața Românească*, *Gândirea* și *Sburătorul*, cu aprecieri de felul acesta: „dări de seamă și note nerodeate prizărite în unele reviste serioase” sau „niște tineri care nu sunt nici instruiți, nici obiectivi, flecăresc în neștiere cu riscul să scrie cele mai primejdioase aberații...” etc. Tinerii dela cele trei reviste, pe care-i admonestează cu atâta maturitate. d. Em. Ciomac, nu au avut cu toții înțelepciunea de a tăcea. Combativul de la *Hiena*, care aștepte în d. Cezar Petrescu, și-a adus aminte că d. Em. Ciomac e armean și i-a servit deci o felie de „ghidum de Botoșani” și chiar pe... Arșibur. Și totul... pentru superioritatea lui Chesterton, Joseph Conrad, Thomas Hardy, John Galsworth asupra romancierilor francezi — ceia ce arată cât de departe pot duce nobilele pasiuni literare! Prețioasele erau capabile de multe sacrificii „pour l'amour du grec”, criticii noștri

merg până la „ghidum de Botoșani” de dragul lui Chesterton, Thomas Hardy sau Galsworth, de care noi n'am citit nimic. Într'ignorantă atât de flagrantă, nu ne rămâne de cât să ne declarăm, fără altă discuție. *Knock out*, și să ne retragem rușinați. Colaboratorul nostru M. I. tratat de d. Em. Ciomac cu: „Aște d. M. I. până ce o învăța să înțeleagă ce citește și să citească, dacă să nu vadă, lucrurile despre care vorbește...” și de d. Ion Marin. Sadoveanu „un d. M. I.” — n'are altă soluție de cât de a se închide în casă cu Iohn Galsworth, Conrad, Chesterton, scriitorii preferați ai criticii române, nu fără a nu-și aminti și de anecdota celor doi admiratori ai lui Dante și Shakespeare care, de la o discuție în jurul preferințelor lor literare, au ajuns la duel. Înainte de a succomba, admiratorul lui Dante suspină totuși:

— Și dacă l'aș fi citit măcar!

3.

„Mistica Roză” poeme de d-l Em. Ciomac. — Acum când apar mai multe cărți de studii sociale de cât de poezii suntem plăcut impresionati de apariția volumului d-lui Em. Ciomac, cu lirismul lui cald și tineresc.

Dacă ne bucurăm însă de spiritul în care sunt scrise poemele d-lui Em. Ciomac, ele nu ne aduc de loc cristalul nou, fără de personalitatea creatoare și independentă. Începând cu „Poemul despărțirii” — care, cu toate lungimile e impresionant — volumul e de un maussetism evident de inspirație și

de un eminescianism de formă tot atât de evident. Limba, ritmul și imaginile poartă încă mireasma tare a versurilor autorului celui mai adânc și mai prețuit pe care l-am avut. Dar, pe măsură ce înaintezi în cetii, te miră descreșterea

și estomparea acelei esențiale calități de care am pomenit „*Mistică Rosă*” care dă și titlul volumului e prea diluată și ne înșală în așteptările noastre. Versurile de războiu sunt slabe, — cu excepția, poate, — a „*Rugăciunii*” (pag 70).

- ... pe deal, din umbră, începutu prelung să sune
- *Chemătoare, lânguioasă, goarna pentru rugăciune...*
- *Către răsăritul negru, toate fețele se'ndreaptă*
- *Așteptând de-acolo par'că viitoarea lume dreaptă,*
- — *Lumea lor făgăduită să răsară din mormânt...*

Poesia d-lui Ciomac devine ecoul profetic al frământării și năzuinții celor mulți și buni. Și, mai departe, — odată cu soarele care „redeșteaptă” nesfârșitele murmururi, —

- *Zorii rumenesc cuprinsul, tabăra, bordeiul, cortul...*
- *Cu privirile așintite drept în soare, — șade mortul*
- *Galben, — pe genunchii șepeni și cu ochii albi și reci...*
- *Rânjetul de așteptare l-a incremenit pe veci!*

E resemnarea impusă, resemnarea morții și a veșniciei...
In general foarte multă visare și muzicalitate.

G. S.

Intră, desigur, în programul oricărei reviste cultura'e de a căuta toate pretextele pentru a fixa în mintea contemporanilor numele oamenilor mari. Centenarele, datele mai însemnate, producerea unei lucrări monumentale sunt deci binevenite revistelor ce vor să facă o operă de vulgarizare. D. N. Iorga a intrat într-o fază de celebritate atât de acută, încât nu are nevoie de alte motive pentru a i se închina numere speciale de cât serbarea numelui. Sfântul Neculai a intrat deci în calendarul nostru cultural așa că „*Flacăra*” ne oferă, fără nici o altă explicație, un număr închinat în întregime acestui prodigios contemporan. Activitatea d-lui Iorga e atât de vastă și de meritoasă încât cercetările serioase asupra ei sunt binevenite ori-când; nu vedem însă ce putem câștiga de pe urma unor articolașe improvizate, reduc de reportaj literar sau de amintiri ce se de pilda, la oferirea unui pahar de apă profesorului însetat. Tot așa cred că i se face un rău serviciu d-lui Iorga, punându-l să se exprime în chestiuni estetice sau

să-și dea părerea asupra literaturii moderne. Acest artist incontestabil, care ne-a dat pagini admirabile de proză caldă și inspirată, este atins de o gravă infirmitate în materie estetică. Neluțegând muzica și pictura, și ceiace e mai ciudat, având un detestabil gust literar, încurajeză de douăzeci de ani platitudinea artistică. Să nu ni se amintească de *Sămănătorul*: acolo, d. N. Iorga a venit la o revistă făcută de alții, cu talente grupate dinainte, căreia i-a insuflat, negreșit, o actualitate, prin admirabilul său talent polemic și prin activitatea lui neobosită. De atunci însă nu ne-a dat decât o serie de mici publicațiuni fără nici o valoare literară și cu o lipsă de simț estetic întristătoare. Gustul poetic al d-lui N. Iorga se oprise la I. U. Soricu; e de mirare chiar că a progresat până la d. Nichifor Crainic. A-l întreba deci despre curentele noi literare este un fel de impietate; și fii lui Noe cunoșteau întrebunțarea pioasă și decentă a viței de vie. D. N. Iorga e interesant prin cu totul altceva de cât prin păreri literare sau drame.

EDITURA „ANCORA” ALCALAY & CALAFATEANU
BUCUREȘTI — No. 4, STRADA SMÂRDAN No. 4

CĂRȚI FOLOSITOARE ::
:: pentru COPII ȘI TINERIME

BASME DE CRACIUN
ȘI
POVESTEA MINUNATA

DE

VICTOR EFTIMIU

2 volume de câte 160 pagini, ediții de lux
cu ilustrațiuni în text și pașe colorate . Lei 25.—

Băiatul pierdut	Lei 6.—
Făt-frumos din lacrimi	” 6.—
Tinerete fără bătrânețe	” 6.—
Pădurea ursitoarelor	” 6.—
Katalina	” 6.—
Șarpele fermecat	” 6.—
Minunea Sfântului Ilie	” 6.—
Pățania Călugărului Gherasim	” 6.—
Alina-Linda	” 6.—
Trei îngeri	” 6.—

BIBLIOTECA ROZA

Nenorocirile Sofiei de Contesa de Ségar ediție ilustrată . Lei 16.—
După ploae, vreme bună ! șiidem . . . 25.—

BIBLIOTECA UNIVERSALĂ

Grădina Raiului de Andersen . . . . . Lei 5.—
” ” ” în legătură de lux ” 12.—

De vânzare la toate librăriile din capitală și provincie

CENTRALA „MISSIR”

SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI .0.000.000

• 41, STRADA LIPSCANI, 41 •

Sucursale : BUCUREȘTI — Str. Lipscani, 22 și Calea Victoriei, 110

In țară : Ploești, Buzău, Galați, Brăila, Focșani, Constanța,
 Temișoara, Brașov, Cluj, Cernăuți, Chișinău, Oradea-Mare,
 Arad, Târgul-Mureș, Râmnicul-Sărat, Pitești, Craiova,
 Turnu-Severin, Târgoviște, Botoșani.

Cel mai bine asortat cu ultimelor noutăți pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame și Domoi

♦♦♦ Prețuri mai eftine ca oriunde ♦♦♦

S'a deschis Centrala

MARILOR MAGAZINE**La PALATUL NOUȚĂȚILOR**

STRADA PARIS, No. 10

Sucursale : Oradea-Mare, Lugoj

MATĂSURI : LENA-

JURI : PÂNZETURI

ARTICOLE de MARIAJ

: GALANTERIE :

Mare Raion de

FURNITURI de MODE

INCĂLȚĂMINTE, etc.

Prețurile excepționale

: Gustați delicioasele :

produse ale

BONBONERIEI : :**: : RENAISSANCE**

care se găsec în detail la

COFETĂRIA RENAISSANCE

STRADA PARIS, 10

și la toate sucursalele

MISSIR

DIN ȚARĂ

— En Gros la Fabrica —

STR. POPA-TATU, 45